

Sosiálaufolahusa áššejeaddji sajádat ja vuogatvuodat
 Sosiála- ja dearvvavsuodaministerija
 Diedihančállosat 2001:1

pohjotissaame

Sosiálaufolahusa áššejeaddji sajádat ja vuogatvuodat
 Sosiálaufolahusa áššejeaddjilága ulbmilin lea ovddidit áššejeaddji vuhtiiváldi bálvalusaid, áššejeaddji vuogatvuoda buori sosiálaufolahussii sihke áššejeaddji ja bargit čatnasumi oktasaččat sohpon áššiide. Láhka sistisdoallá dehalaš vuogatvuodalaš prinsihpaid, mat laktásit sosiálaufolahusa áššejeaddji oassálastimii, vuogatvuodadorvui ja suinna meannudeapmái. Láhka dárkkálnuhtá vuodđovuogatvuodaid sisdoalu sosiálaufolahusas ja meroštallá diehtosuoji guoski gažaldagaid. Láhka guoská nu eiseválldiid go priváhtalágádusa ordnen sosiálaufolahusa.

- Vuogatvuhta buori meannudeapmái ja sosiálaufolahussii

Áššejeaddjis lea vuogatvuhta oažžut, nu eiseválldi ordnen go priváhta bálvalusasge, alladássásaš sosiálaufolahusa ja buori meannudeami almmá olggušteami haga. Sosiálaufolahusas gudnejahttojuvvo juohke áššejeaddji olmmošárvu, iešráddenvuogatvuhta, eallinoaidnu ja priváhtaeallin.

Sosiálaufolahusas vuhtiiváldojit áššejeaddji sávaldagat, oaivilat, ovddut, individuála dárbbut sihke su eatnigiella ja kulturuogáš. Sosiálaufolahusa bargi čilge áššejeaddjái su vuogatvuodaid ja geatnegasvuodaid sihke sierralágan molssaeavttuid ja daid váikkuhusaid su áššái. Erenomážit fuopmášupmi giddejuvvo olu divšu ja geahču dárbbašeaddji olbmuid, boarrásiid, lápmásiid ja agivuložiid sajádhakii ja vuogatvuhtii.

- Bálvalus- ja dikšunplánat

Áššejeaddji ja bargi ráhkadeaba ovtas plána, mas sohppojuvvo, mo bálvalus, dikšun- dahje veajuiduhittin ollašuhtto. Dallego čovdosat bargoit, vuodđun lea áššejeaddji ovddu vuhtiiváldin. Ulbmilin lea, ahte sihke áššejeaddji ja bargi čatnaseaba plánai.

Gieldda ordnen sosiálaufalahus vuodđuduuvvá eiseválldi dahkan mearrádussii. Go priváhta sosiálaufalahus ordnejuvvo, sosiálaufolahusa lágideaddji ja áššejeaddji čálliba girjjálaš soahpamuša. Soahpamušii merkejuvvojit lagamustá bálvalusa sisdoallu ja eavttut, nuppiin sániin goappáge vuogatvuodat ja geatnegasvuodat.

- Mánát ja nuorat

Vuosttassajis vástu mánás ja nuoras lea álo vánhemiiin dahje eará fuolaheaddjiin.

Mánás lea vuogatvuhta dasa, ahte su gullet ja son beassá váikkuhit iežas áššiide ovddáneamis mielde.

Agivuloš áššejeaddji sávaldagat ja oaivilat vuhtiiváldojit su agi ja ovddanandási gáibidan vugiin. Buot sosiálaufolahusa doaimmain galgá ovdasajis vuhtiiváldit agivuloš máná ovddu. Muhtimen agivuloš máná ovddut ja vuogatvuodat sáhttet leat ruossalassii su fuolaheaddji vuogatvuodaiguin. Ovtaskas sosiálaufolahusa áššis duopmostuollu sáhttá mearridit agivuloš mánái ovddubearráigeahči, juos lea vuodustallon sivva navdit, ahte fuolaheaddji ii goze bealeheamet agivuloš máná ovddu.

Lossa siva dihte agivuloš mánás lea vuogatvuhta gieldit iežasa guoski dieđuid addima fuolaheaddjiide, juos dát gielddus ii leat čielgasit vuostá agivuloš máná ovddu.

- Iešráddenvuogatvuhta

Áššejeaddjis lea vuogatvuhta ieš ráđdet iežasa áššiin nu olu, go dat suinge lea vejolaš.

Iešráddenvuogatvuhta suddje olbmo eará olbmuid dahje servošiid dárbbašmeahttun gaskii boahtimiin.

Muhtimen áššejeaddji ii bastte ieš muitalit, manláhkai ja makkár divšu dahje fuolahusa sutnje galggašii ordnet. Dakkár dilit ovdanbohtet omd. dementiabuohcciid, bázahallanolbmuid, juhkiid ja mielladearvvavsuodabuohcciid divšus ja fuolahusas. Dalle sosiálabargi guldala sihke áššejeaddji ja su lágaláš ovddasteaddji dahje lagamuččaid.

- Vuoigatvuohta oažžut dieđuid ja geatnegasvuohta addit dieđuid

Áššejeaddjis lea dábálaččat vuoigatvuohta oažžut dieđuid iežasa guoski ášebáhpáris. Áššejeaddji lea maiddái ieš geatnegas addit daid dieđuid, mat dárbašuvvojit su sosiálaufolahusa ordnemis. Áššejeaddjis lea vuoigatvuohta oažžut diehtit, manin su addán diedut dárbašuvvojit, man ulbmilii dat geavahuvvojit, gosa dat luohpaduvvojit ja maidda olmmořregistaraidda diedut vurkejuvvojit.

Sosiálaufolahusa eiseválđi oažžu čiegušindoallannjuolggadusaid easttekeahttá sosiálaufolahusa áššejeaddjái dovdomassii váikkuheaddji diedud ja čilgehusaid, mat leat eiseválđai lágas ásahuvvon barggu dihte vealtameahttumat áššejeaddji fuolahusa, divšu dahje skuvlema dárbbu čilgema ja ordnema dihte.

Sosiálaufolahusa bargit galget addit áššejeaddjái dieđu maiddái das, makkár su guoski dieđuid sáhttá su lobi haga skáhppot. Áššejeaddjái addojuvvo dilálašvuohta oahpásmuvvat eará sajis skáhppojuvvon dieđuide ja vejolašvuohta addit áššis dárbašlaš čilgehusa.

- Čiegušindoallan ja jávohisvuoda geatnegasvuohta

Sosiálaufolahusa áššejeaddjiid guoski ášebáhpárat leat čiegušin doalahahttit. Áššebáhpáris, mii dollojuvvo čiegušin, oažžu addit dieđuid namalassii áššejeaddji lobiin dahje, juos áššis lea lágas nu sierra ásahuvvon.

Sosiálaufolahusa bargis dahje luohttámušolbmos lea jávohisvuoda geatnegasvuohta. Dat oaivvilda dan, ahte sosiálaufolahusa lágičeddjít, bargit dahje luohttámušolbmot eai oaččo addit dábálaččat áššis dieđuid olggobeale olbmuide almmá áššejeaddji lobi haga.

Juos diehtu lea vealtameahttun áššejeaddji divšu, fuolahusa dahje skuvlema ordnema dihte, eiseválđi dahje priváhta sosiálaufolahusa lágičeddjí sáhttá addit dan dihto eavttiguin almmá áššejeaddji lobi haga. Sierradiliin sáhttá addit dieđuid ee. polesii, duopmostullui ja eará eiseválđai. Dieđu oažžus lea seammaláhkai jávohisvuoda geatnegasvuohta.

- Tulkon

Juos bargi ii hálldaš áššejeaddji geavahan giela, galgá vejolašvuodaid mielde fuolahit tulkka skáhppomis. Juos áššejeaddjis lea váddu áiccuin dahje hállamis, galget bargit fuolahit tulkomis.

- Vuoigatvuohta ohcat nuppástusa

Sosiálaufolahusa guoski mearrádusain oažžu ohcat nuppástusa lagamustá sosiálaufolahuslága vuodul. Maiddái sierralágain leat nuppástusohcanvuogatvuoda guoski njuolggadusat. Áššejeaddjis lea álo vuoigatvuohta oažžut mearrádusaid girjálaččat. Mearrádusain lohká, mo áššái sáhttá ohcat nuppástusa. Sosiálaáššealmá addá áššejeaddjái lassidieđuid nuppástusa ohcamis. Sosiálaufolahusa áššejeaddjiláhka ii nuppástuhete áššejeaddji nuppástusohcanvuogatvuoda.

- Muittuhus

Áššejeaddjiláhka buktá áššejeaddjái su anus leahkki vuoigatvuodadorvovugiid lassin vejolašvuoda muittuhusa dahkamii, juos son lea duhtameahttun ožžojuvvon meannudeapmái sosiálaufolahusas. Muittuhussii galgá vástidit govttolaš áiggis. Muittuhus addá vejolašvuoda oažžut dillái buorideami njuovžilit ja govttolaš áiggis. Muittuhusa dahkan ii ráddje áššejeaddji vuoigatvuoda ohcat nuppástusa dahje váidalit áššis.

- Sosiálaáššealmá

Juohke gielddas lea sosiálaáššealmá, gii doaibmá sihke almmolaš ja priváhta sosiálaufolahusas. Juos áššejeaddji lea duhtameahttun ožžojuvvon bálvalussii dahje meannudeapmái, son sáhttá bivdit sosiálaáššealmá doaibmat soabadeaddjin. Sosiálaáššealmá rávve ja veahkeha sosiálaufolahusa áššejeaddjiid ja veahkeha muittuhusa dahkamis. Sosiálaáššealmá čuovvu áššejeaddjiid vuoigatvuodaid ja sajádaga ovdáneami gielddas ja addá das jahkásacčat čilgehusa gielddaráđđehussii.

- Sosiálabarggu nannen

Juohkehaš gieldda anus galget leat dakkár áššejeaddjibargui oassálasti virgehálddašeaddji bálvalusat, geas lea sosiálabargi ámmátlaš gelbbolašvuohta. Dušše dohkálaš sosiálabargi sáhttá mearridit hohpoláš dáhpáhusain dáhtus sorjasmeahttun fuolahusa addimis ja dasa gullevaš eará doaimmain.

- Láhka sosiálafuolahusa áššejeaddji sajádagas ja vuoigatvuodain (812/2000), nuppiin sániin árgagielain sosiálafuolahusa áššejeaddjiláhka bođii fápmui lagi 2001 álggus.
- Dát dieđihančálus lea fierpmis: www.stm.fi/julkaisut
- Eiseváldebarggut gávdnojit fierpmádagas www.stm.fi/tiedotteet/kuntatiedote/marraskuu/2000 ja www.kuntaliitto.fi/tietotuotteet/yleiskirjeet/lokakuu/2000.

Lassidieđuid addet:

Ruoktgieldda sosiálaáššealmmái:

Namma:

Čujuhus:

Telefonnummir:

Leanaráđđehusa sosiála- ja dearvvashuodaaossodat:

Mátta-Suoma leanaráđđehus tel. 020 516 131

Fiesttar-Suoma leanaráđđehus tel. 020 517 121

Nuorta-Suoma leanaráđđehus tel. 020 516 161

Oulu leanaráđđehus tel. 020 517 181

Lappi leanaráđđehus tel. 020 517 171

Áššejeaddjít ožžot dieđihančállosa nuvttá suoma-, ruota- ja eangalsgillii sosiáladoaimmahagas ja sosiálafuolahusa doaibmabáikkiin.

Díngomat:

Oy EDITA Ab/ Áššejeaddjibálvalus

PL 800, 00043 EDITA

Tel. (09) 566 0266, fáksa (09) 566 0380

Šleadđgapoasta: asiakaspalvelu@edita.fi

Sosiála- ja dearvvashuodaministerija/Girjeráđju, (ovttaskas stuhkat)

PL 33, 00023 STÁHTARÁĐDI

Fáksa (09) 160 4126

Šleadđgapoasta: kirjasto.stm@stm.vn.fi

Davvisámegielat jorgalus: Irma Laiti, Sámediggi